

Oponentský posudok habilitačnej práce

Uchádzač: **ThDr. Dávid Benka, PhD.**

Názov práce: **Čo s človekom!?**

Podnázov: **Biblicko-teologický príspevok k starozmluvnej antropológii na príklade výrokov o človeku ako imago Dei**

Názov odboru habilitačného konania a inauguračného konania: **evanjelická teológia**

Oponent: **prof. Martin Prudký, Dr.**

1/ Aktuálnosť zvolenej témy

Téma biblickej antropológie je v posledných desiatich rokoch nově diskutováno a stává se jedním z profilových témat biblickej teologie z řady důvodů. Na jedné straně dozrály vnitřní posuny v biblistice v řadě momentů do polohy, která si žádá „update“ dosavadních postulátů a zavedených způsobů interpretace, na druhé straně kladou současné trendy ve společenských a humanitních vědách natolik nové otázky a vnášejí natolik nová hlediska, že na ně biblistika musí hledat odpovědi adekvátně inovované a nově uvážené.

Také koncept člověka jako „božího obrazu“ je v tomto kontextu nově diskutován a odkaz na něj se v odborné i obecné diskusi objevuje v nových souvislostech.

Celkově lze říci, že základní antropologické otázky – a koncept člověka jako *imago dei* – jsou se vši svou tisíciletou teologickou tradicí v současné době opět „na stole“ a tvoří důležitou součást širokého diskursu základních antropologických otázek jak v biblickej teologii, tak v teologii jako celku i ostatních vědních disciplínách. Zvolené téma je tedy nepochybně aktuální.

Předložený habilitační spis a studie v něm obsažené přitom zřetelně dokládají, že jejich autor si je aktuálnosti svého tématu vědom, inovativních posunů a nových trendů si je dobře vědom a snaží se na ně střízlivě odpovídat.

2/ Zvolené metody spracovania

Konvolut celkem pěti studií je spojen tematicky, zahrnuje ovšem příspěvky různého typu, které užívají specifické postupy a metodu.

První čtyři součásti svazku lze s jistým zjednodušením souhrnně označit na biblicko-teologické studie, které pojednávají téma či zvolenou problematiku standardním postupem tematické rozpravy. Vysoká odbornost zpracování se projevuje především v jasném vymezení problematiky, uvedení centrálních aspektů tématu a jeho kontextu, v soustavném kritickém

představení pozic a sporů v recentním odborném diskurzu a vlastním kritickým vyhodnocení a formulování závěrů. K průběžnému postupu i k řešení dílčích otázek či aspektů tématu pak vždy patří důkladná obezralost se stavem dosavadního bádání a s jeho recentními trendy. Tuto důležitou charakteristiku vědeckého pojednání v předložených studiích dokumentuje velmi bohatý poznámkový aparát, který nejen dokládá referované teze a pozice, ale nezřídka doplňuje informace mimo hlavní linii rozpravy či diskusi dalších souvislostí, které by základní rozpravu zbytečně komplikovaly a činily nepřehlednou.

Ve všech těchto aspektech je u předložené práce na místě ocenit její odbornou úroveň. V neposlední řadě patří k pozitivům také autorovo precizní vyjadřování, které při vší odbornosti nepostrádá obecnou srozumitelnost.

Poslední a svým rozsahem největší studie *Človek ako Boží obraz: esencia alebo funkcia?* (s. 57–114) má kromě výše uvedených rysů také výraznější komponentu exegetickou. V některých jejích pasážích autor velmi detailně analyzuje biblický text v různých jazykových podobách a vrstvách jeho tradice. Také v těchto pasážích rozpravy, v nichž se ukazuje speciální akribie biblického teologa, přitom autor soustavně a velmi podrobně kriticky pojednává mínění jiných autorů, výsledky jejich studií a interpretací.

Celek habilitačního spisu (a v něm i pátá studie sama o sobě) přesvědčivě ukazují, že autor solidně, ba suverénně ovládá metodologii vědecké práce ve svém oboru. U jednotlivých témat a typů problematiky volí přiměřený přístup a standardní vědecké postupy. Jeho postuláty i závěrečné teze jsou argumentačně dobře založené, vyplývají z analytického rozboru a jsou dobře ukotveny v kontextu současné mezinárodní rozpravy v oboru.

3/ Spracovanie teoretickej a empirickej časti

Jak je již uvedeno výše v odstavci k užití metodě, jednotlivé studie v konvolutu habilitačního spisu se liší svým zaměřením i povahou pojednávané látky. Proto je i poměr teoretických částí pojednání a pasáží analytických u jednotlivých studií různý. V každém případě však platí, že oba aspekty – rovina teoretické rozpravy tématu, jeho předpokladů, teoreticko-metodologických otázek (například intertextuality) a ukotvení v teoretické doméně odborného diskurzu ve vědní oblasti biblické teologie ... i rovina precizní „řemeslné“ exegetické práce i pečlivá argumentace v dílčích otázkách rozpravy tématu – jsou v habilitačním spisu bohatě doloženy, oba splňují kritéria vědecké práce a oba jsou uplatňovány přiměřeně vlastnímu charakteru pojednávané látky, zvolenému přístupu a účelu.

4/ Formálna stránka

Není mi známo, zda pro habilitační práce na EBF UK platí nějaká konkrétně definovaná pravidla. Z obecného hlediska má práce všechny náležité prvky a součásti a je zpracovaná v souladu se zásadami formální úpravy vědecké práce – od titulního listu přes anotaci a klíčová slova (včetně anglické verze), uvedení hlavní statě, bohatý poznámkový aparát, až po celkový závěr a strukturovanou bibliografii.

I když je v řadě pasáží text po formální stránce náročný na zpracování (mj. citáty biblických textů či tvarů v původních jazycích), vyskytuje se v něm jen minimum textových chyb či „překlepů“ (k tomu nepochybně přispělo, že se jedná o texty již dříve publikované či přepracované).

Z vlastní povahy spisu, který do jednoho svazku spojuje několik dříve publikovaných studií, vyplývá zvláštní jev – v celku spisu se tím vyskytují pasáže, které je možné považovat za dublety (nejen opakování dílčích otázek a jejich pojednání, ale částečně doslova opakované formulace celých vět, ojediněle i větších úseků. Tento rys však není na místě v tomto případě hodnotit jako vadu či chybu – vyplývá z autorovy základní volby předložit spis jako konvolut dříve zhotovených textů a zachovat přitom jejich původní tvar.

5/ Originální prínos práce

Výrazným rysem všech studií, které tvoří soubor habilitačního spisu, je jejich robustní ukotvení v materiálu a tradici biblické teologie i velice podrobné provázání s recentní mezinárodní odbornou diskusí. Práce svou vlastní povahou, materiálem i účelem není a nemůže být primárně zacílena na „objevnost“. Její přínos je v tom, že předkládá komplexní obraz „tradiční“ problematiky, který výrazně „inovuje“ tím, jak kriticky pojednává dřívější i nejnovější pozice, hypotézy a interpretace jiných autorů. Přínosem je výrazně „aktualizovaný“ obraz důležité problematiky, který v obecných i odborných trendech naší současnosti musí být nově diskutován, kriticky pojednán a interpretován. Tomuto úkolu práce ve všech svých částech slouží.

V dílčích aspektech samozřejmě přináší i své vlastní, nové podněty – například v promyšleném a důkladně zpracovaném uplatnění aspektů intertextuality či kritickou recepcí metodologických podnětů M. Bachtina a J. Kristevy pro práci s biblickými texty (typově jsou biblické texty často výsledkem dlouhé tradice, takže kromě synchronních vazeb je nutno brát v úvahu také specifické diachronní vazby a jejich kontexty).

Specifickým přínosem autorových prací je také komunikace mezi vlastním domácím teologickým prostředím na Slovensku a mezinárodní scénou. Obojímu dává zaznít a nad konkrétními otázkami uvádí obě domény do rozhovoru. Projevem této komunikace na mezinárodní scéně je i skutečnost, že dvě ze studií byly nejprve předneseny a pak i publikovány nejprve v zahraničí, a to jako konkrétní projev mezinárodní teologické spolupráce.

6/ Literatura, citácie

Autorova práce s odbornou literaturou (primárními zdroji, kompendii i s literaturou sekundární) a způsob citování odpovídá vědeckým standardům. Při bližším pohledu na řadu pasáží je zjevné, jak důkladnou a podrobnou argumentaci či detailní rozhovor s předchozími autory D. Benka průběžně – jakoby mimochodem – vede. Hlavní linie výkladu zůstává plynulá, v poznámkovém aparátu lze však sledovat detailní argumentaci i navazující souvislosti. U vědeckých textů by měl být tento způsob zpracování standardem, řada pasáží Benkových textů však obvyklou úroveň rozhodně převyšuje.

7/ Originalita

Protokol kontroly originality vykazuje částečné, svou povahou obvyklé zjištění podobných nebo shodných pasáží jednak v bibliografických údajích a přímých citátů (ať z biblických textů či odborné literatury), jednak z dříve publikovaných textů autora, které jsou v habilitačním spisu řádně uvedeny.

Jak z protokolu, tak z vlastní povahy studií, jejich provázaností s dlouhodobou odbornou prací autora i jeho živých vystoupení k danému tématu na odborných konferencích jednoznačně vyplývá, že předložené texty jsou autorským dílem Dávida Benky.

8/ Zhodnotenie a otázky

Věcným jádrem, kvalitativním centrem i nejpřínosnější částí tohoto svazku studií je podle mého mínění pátá studie – *Človek ako Boží obraz: esencia alebo funkcia?* (s. 57–114). Soustavně pojednává *topos* člověka jako „božího obrazu“, tak jak jej prezentují biblické texty. Činí tak detailně, včetně příslušných literárních, literárně historických, teologických i kulturně náboženských souvislostí. Ostatní studie toto věcné jádro zasazují do širších souvislostí, resp. předem orientují čtenáře k tomuto centru z několika souvisejících perspektiv.

Jakkoli práce nevznikla se záměrem vytvořit ucelenou monografii, je provázaným celkem, který má svou biblicko-teologickou integritu.

K hlavním tezím autorových prací nemám zásadní otázky. Z mnoha jednotlivostí či dílčích aspektů nabízím pro diskusi při obhajobě následující dotaz:

Aspekt „royalizace“, který v sobě podle B. Janowského koncept „*imago dei*“ z Gn 1 obsahuje, spojuje autor přes motiv „*dominium terrae*“ (potlačený v Gn 9) nikoli jen „polyfonicky“, nýbrž přímo „symfonicky“ s kritickým pojetím „království“ v Deuteronomiu. Oponent má za to, že mezi oběma asociovanými koncepty je natolik velký rozdíl, že o „souzvuku“ je možné mluvit, ale rozdíly by neměly být pomínuty. Obecněji formulováno: Lze v „dialogickém modelu intertextuality“ takto volně spojovat motivy, důrazy a koncepty, nebo je za rozpoznáním „souzvuku“ nějaký předpoklad či pravidlo (např. *tertium comparationis*)? Jaká kritéria platí pro identifikaci a kritický přezkum takového „souzvuku“?

9/ Odporúčanie komisii na obhajobu

Na základě výše uvedených argumentů a charakteristik jsem přesvědčen, že předložený soubor prací se souborným názvem „*Čo s človekom!?*“ splňuje kritéria vědeckého pojednání k habilitačnímu řízení. Spis proto habilitační komisi **doporučuji k obhajobě**.

V Praze, dne 30. dubna 2024